

YARGI REFORMUNUN İKİ YILI VE DÖRDÜNCÜ YARGI PAKETİ

CEM DURAN UZUN

SETA | PERSPEKTİF

TEMMUZ 2021 · SAYI 313

- Yargı reformunda hangi aşamadayız?
- Dördüncü yargı paketindeki düzenlemeler neler?
- Yargıda reform iradesi devam ediyor mu?

Üçüncü Yargı Reformu Strateji Belgesi'nin kabul edilmesinin üzerinden iki yıl bir aylık bir süre geçti. Birincisi 2009'da ve ikincisi 2015'te açıklanan beş yıllık strateji belgesinin üçüncüsü 30 Mayıs 2019'da Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklanmış ve *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştı. "Güven Veren ve Erişilebilir Bir Yargı Hizmeti" başlığıyla açıklanan belge 9 amaç, 63 hedef ve 256 faaliyet içermektedir. Bu hedeflerden birisi de İnsan Hakları Eylem Planı'nın hazırlanmasıydı. Nitekim bu yılın başında 2 Mart 2021'de "Özgür Birey, Güçlü Toplum; Daha Demokratik Bir Türkiye" vizyonu doğrultusunda insan hakları standartlarını yükseltmek amacıyla hazırlanan İnsan Hakları Eylem Planı 393 faaliyeti içeren kapsamlı bir belge olarak kamuoyuna açıklandı. Kısa süre içerisinde planda öngörülen faaliyetlerin ne zaman hayata geçirileceğini belirleyen takvim duyuruldu ve faaliyetleri izleyecek olan kurul oluşturuldu.

YARGI REFORMUNUN İLK İKİ YILINDA ÜÇ YARGI PAKETİ

Üçüncü Yargı Reformu Strateji Belgesi'ndeki dokuz amaç "hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güçlendirilmesi, insan kaynak-

larının nitelik ve niceliğinin artırılması, savunma hakkının etkin kullanımının sağlanması, performans ve verimliliğin artırılması, adalete erişimin kolaylaştırılması, ceza adaleti sisteminin etkinliğinin tesisi, hukuk yargılaması ve idari yargılamada sadeleşme ve etkinlik artışı ile alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması" olarak sıralanmıştı. Belgenin açıklanmasının üzerinden geçen iki yılı aşan süre sonunda bu amaçlara yönelik olarak çok sayıda yasal ve idari düzenleme ile uygulama hayata geçirildi.

- "Birinci yargı paketi"nde savunma hakkını güçlendirecek düzenlemeler yapılmış, hukuk mesleklerine giriş sınavı getirilmiş, ceza muhakemesinde seri ve basit yargılama usulleri benimsenmiş, mağdur hakları güçlendirilmiş, tutukluluk süreleri düşürülmüş ve internet sitelerinin tamamen erişime kapatılmasının önüne geçecek hükümler getirilmişti.
- İnfaz rejimine odaklanan "ikinci yargı paketi"nde koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik rejiminin yeniden belirlenmesi, "iyi hal" şartının etkili bir kontrol mekanizmasına kavuşturul-

CEM DURAN UZUN

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamladı. 2007'de University of North Carolina at Charlotte'ta (UNCC) bir yıl süreyle misafir araştırmacı olarak çalıştı. Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı ve halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak Anayasa Hukuku, Siyasi Partiler Hukuku ve Anayasa Yargısı derslerini vermektedir.

ması ve alternatif ceza infaz usullerinin kapsamının genişletilmesi yolunda düzenlemeler yapılmıştı. Temelde infaz rejiminde köklü bir reformu hedefleyen bu düzenleme bazı geçici hükümleri sebebiyle kamuoyunda af yasası olarak değerlendirilmişti.

- “Üçüncü yargı paketi” ise hukuk yargısına odaklanmış, yargılamaların makul sürede tamamlanmasını engelleyen, adalete erişimi zorlaştıran, mahkemelerin çelişkili kararlar almasına sebebiyet veren yargılama sorunlarını çözümleyici hükümler getirmiş, yargılama prosedürünü sadeleştiren ve hızlandıran düzenlemeler yapmış, elektronik (ses ve görüntü nakli yoluyla) duruşma uygulamasını kolaylaştırmış, tüketici uyuşmazlıklarında ara buluculuğa başvuruyu dava şartı haline getirmiş ve ara buluculuğa başvurunun zorunlu olduğu halleri genişletmiştir.

YARGI PAKETLERİ DIŞINDAKİ REFORM ADIMLARI

Bu dönemde üç yargı paketi dışında farklı idari düzenlemeler ve uygulamalar da hayata geçirildi. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Suç mağdurlarına sağlanan hizmet ve yardımların yerine getirilmesi için görev, yetki ve sorumlulukları yeniden düzenleyen “Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” 10 Haziran 2020’de yayımlandı. Yargı mensuplarının insan hakları konusundaki farkındalığı ve duyarlılığının artırılması hedefi kapsamında hakim ve savcıların terfi kriterleri arasına “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Anayasa Mahkemesince yapılan incelemelerde ihlal kararına sebebiyet verip vermedikleri, neden oldukları ihlalin niteliği ve ağırlığı ile ilgililerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa ile teminat altına alınan hakların korunması konusundaki gayretleri” eklendi. 30 Nisan 2020’de Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) Türk Yargı Etiği Bildirgesi’nin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirledi. Hakim ve savcı adaylarının meslek öncesi eğitim programlarında “Yargı Etiği ve Mesleki Kimlik” dersi yer aldı.

Hukuk mesleklerinde insan kaynağının niteliğinin artırılmasına yönelik çok sayıda adım atıldı. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından kapatılan Türkiye Adalet Akademisi, hakim ve savcılarının meslek öncesi ve meslek içi eğitimlerinin akademik bir yaklaşımla yeni bir kurumsal yapıya kavuşturulması için yeniden kuruldu. Hukuk fakültelerine girişte aranan başarı sırası Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından kademe olarak düşürüldü. Hizmet içi eğitimler hakim ve savcılarının atanma kriterleri arasına eklendi.

Görüldüğü üzere yargı paketleri dışında Cumhurbaşkanlığı, Adalet Bakanlığı, HSK ve YÖK gibi kurumların idari düzenleyici işlemleri ve çeşitli uygulamaları ile yargı reformunda öngörülen çok sayıda faaliyet hayata geçirildi.

DÖRDÜNCÜ YARGI PAKETİ NE GETİRİYOR?

Temel hak ve özgürlükler, hukuk eğitimi, ceza ve hukuk muhakemesi usulüne odaklanan daha önceki üç yargı paketinden sonra dördüncü yargı paketi 18 Haziran’da AK Parti’li altmış beş milletvekilinin imzasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığına sunuldu. Teklif TBMM Adalet Komisyonunda kabul edildikten sonra geçtiğimiz hafta Genel Kurul gündemine geldi. Bu hafta Genel Kurul safhasını tamamlayıp yasalaşması beklenen teklifte İdari Yargılama Usulü Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu gibi temel kanunlarda önemli değişiklikler yapılması öngörülmektedir. Bu değişiklikler şu başlıklar altında özetlenebilir:

- İdari başvurulara cevap verme süresi altmış günden otuz güne, cevap verme süresinin kısaltılmasına bağlı olarak kesin olmayan cevaplar için öngörülen bekleme süresi de altı aydan dört aya indirilmektedir. Böylece kişilerin hukuki durumlarının bir an evvel belirgin hale gelmesi ve mahkemeye erişim hakkının kuvvetlendirilmesi sağlanarak hukuk devleti ilkesinin geliştirilmesi ve birey odaklı yönetim anlayışının kuvvetlendirilmesi amaçlanmaktadır. Anayasa Mahkemesi ve AİHM’de en çok ihlal kararına konu olan yargılamalarda yaşanan gecikmelerin önüne

geçilmesi ve makul sürede yargılanma hakkı ile hak arama hürriyetinin daha etkin korunması amacıyla idari yargı mercilerince verilen nihai kararların gerekçesiyle birlikte en geç otuz gün içinde yazılması hükme bağlanmaktadır. Uygulamada alınan kararların gerekçesinin yazılması bazen aylar sürebilmekteydi.

- Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişik ile kadına karşı şiddetle daha etkin mücadele edilmesi ve caydırıcılığın sağlanması amacıyla kasten öldürme, kasten yaralama, eziyet ve kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçlarının fail tarafından boşandığı eşine karşı işlenmesi hali suçun nitelikli halleri arasına alınmaktadır. Bu suçların eşe karşı işlenmesi zaten ağırlaştırıcı sebep iken boşanmış eşe karşı işlenmesi durumunda da cezası ağırlaştırılmaktadır. Birçok vakada bu suçların mağdurlarının eşinden boşanmış kişiler olduğu göz önüne alındığında önemli bir boşluğun giderildiğini söyleyebiliriz.
- Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının ya da banka veya kredi kartlarının araç olarak kullanılması suretiyle işlenen suçlarda davaya bakma yetkisi bakımından suçun işlendiği yer mahkemesine ilave olarak mağdurun yerleşim yeri mahkemelerinin de yetkili hale getirilmesi sağlanmaktadır. Burada davayı takip etmek ve duruşmalara katılmak açısından suçun mağdurlarını koruma amacı güden bir düzenleme öngörülmektedir.
- İfadesi alınmak amacıyla düzenlenen yakalama emri üzerine mesai saatleri dışında yakalanan ve belirlenen tarihte yargı mercii önünde hazır bulunmayı taahhüt eden kişinin cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda serbest bırakılabileceği düzenlenmektedir. Böylelikle kişilerin özgürlüğünü kısıtlayan koruma tedbirlerinden olan yakalama emrinin telafisi güç zararlar doğurmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

- Yargı reformunun kritik hedeflerinden birisi olan tutuklamayı istisnai bir tedbir olarak düzenleme amacı güden düzenlemelere bu pakette de yer verildiği görülüyor. Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin hakim veya mahkeme kararlarında mevcut koşullara ilave olarak adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını gösteren delillerin de somut olgularla gerekçelendirilerek açıkça gösterilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Ayrıca tutuklamaya ilişkin uygulamada yaşanan tereddütleri gidermek amacıyla tutuklamaya ancak "somut delillere dayanan kuvvetli şüphe" sebeplerinin varlığı halinde başvurulabilmesi koşulu 5271 sayılı Kanun'un 100. maddesinin 3. fıkrasındaki katalog suçlar için de açıkça düzenlenmektedir.
- Kişi özgürlüğünü sınırlama sonucunu doğurması yönünden konutu terk etmeme yükümlülüğü şahsi hürriyeti sınırlama sebebi sayılarak bu yükümlülük altında geçen her iki günün cezanın mahsubunda bir gün olarak dikkate alınacağı hükme bağlanmaktadır.
- Adli kontrol tedbiri için suçun niteliğine göre azami süreler belirlenmekte ve adli kontrol yükümlülüğünün devamının gerekip gerekmeyeceği hususunun yargı mercilerince belirli aralıklarla incelenmesi zorunlu hale getirilmektedir. Ayrıca çocuklar için bu süreler yarısı oranında uygulanacaktır. Böylece adli kontrol tedbirinin ölçsüz olarak uygulanmasının önüne geçilmesi ve kişi özgürlüğünün güvence altına alınması amaçlanmaktadır.
- Özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkının korunması amacıyla beraat kararı verilmesi halinde tespit veya dinlemeye ilişkin kayıtların hakim denetimi altında yok edileceği kabul edilmektedir. Böylelikle soruşturma aşamasında tespit veya dinlemeye ilişkin kayıtların yok edilme usulü kovuşturma aşama-

sındaki beraat kararları bakımından da uygulanacaktır. Ayrıca aynı gerekçe ile iddianamede olayların delillerle ilişkilendirilerek açıklandığı bölümde yüklenen suç oluşturulan olaylar ve suçun delilleriyle ilgisi bulunmayan bilgilere yer verilemeyeceği hüküm altına alınmaktadır.

REFORM İRADESİ DEVAM EDİYOR

Görüldüğü üzere yirmi yedi madde olarak hazırlanan ve komisyonda yirmi sekiz maddeye çıkarılan teklif adil yargılanma hakkı, makul sürede yargılanma hakkı, hukuki güvenlik, yargıya erişim, kişi özgürlüğü, özel hayatın ve aile hayatının korunması ve mağdur hakları gibi birçok konuda hak ve özgürlükleri güçlendiren düzenlemeler içermektedir. Ayrıca kadına karşı

şiddetle mücadele amacıyla suçların ağırlaştırıcı sebepleri artırılmaktadır. Açıklanmasının üzerinden iki yılı aşkın bir süre geçen yargı reformunda iradenin devam ettiğini ve uygulamadan kaynaklanan bazı sorunlara rağmen öngörülen faaliyetlerin teker teker hayata geçirildiğini görüyoruz.

Ayrıca belirtmekte fayda var ki gerek Yargı Reformu Strateji Belgesi gerekse İnsan Hakları Eylem Planı doğrudan Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklanmış ve cumhurbaşkanı kararı şeklinde *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır. Bu tercih söz konusu reformların arkasında bütün bir hükümetin ve devletin olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu belgelerin kağıt üzerinde birer taahhüt olarak kalmaması için öngörülen faaliyetler bir takvime bağlanmış ve izleme kurulları oluşturulmuştur.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)